

Vukovarska zbivanja svjedočenjem Vukovaraca

VUKOVARSKA BOLNICA U RATU

Piše:
**Binazija
(Biba)
Kolesar,**
glavna
sestra
kirurškog
odjela
vukovarske
Bolnice

Rat u Vukovaru, koji je nametnuo promjene u radu kirurškog odjela, započeo je drugog svibnja 1991. godine. Pokolj policajaca, koji se tada dogodio u Borovu selu, primorao nas je da se, u kratkom vremenskom razdoblju, zbrine veliki broj ranjenika, njih dvadeset i jedan. Taj nam je događaj ukazao na potrebu za hitnom promjenom ustrojava prijema ranjenika. Prihvat ranjenika odvijao se u dvije kirurške ambulante, gdje se vršila trijaža i obrada, a potom prijem na odjel, iako je osoblje kirurškog odjela rat zalekao bez priprema i ratnog iskustva, prijem, obrada i smještaj ranjenika uspješno je obavijen.

Slijedeća dva mjeseca ranjenici su na odjel sporadično primani, što nije pričinjavalo posebne teškoće u radu i organizaciji službe, ali smo se potako privikavali na ratnu situaciju i počeli pripremati za događaje koji slijede, sasvim nesvjesni situacije u kojoj ćemo se naći. Tijekom lipnja osnovani je krizni štab Medicinskog centra Vukovar sa zadatkom da se ustrojstvo rada prilagodi ratnom stanju. Najveća pažnja posvećena je bolničkom «atomskom skloništu». Sklonište je uređeno za prihvata većeg broja bolesnika, a u suterenu bolnice opremljena je improvizirana operacijska sala, prostor za intenzivnu njegu, te pripremljena zalihna hrana i vode, koja se, u kasnijim ratnim nepriklima, čak pokazala nedostatnom.

■ Voda i hrana – pitanje opstanka

Voda je bila poseban problem od početka rata. U atomskom skloništu imali smo spremnike za vodu čiji je kapacitet bio oko 12.000 litara. Dnevna potreba Bolnice za vodom, uz optimalnu štednju, bila je oko 1800 do 2300 litara. Rezerve vode redovno su dopunjavane iz vatrogasnih cisterni. Opskrbljivanje vodom postajalo je sve teže jer su napadi na grad i Bolnicu bili sve jači. Tijekom obavljanja posla dva vatrogasca su poginula, a nekoliko ih je bilo ranjeno u bolničkom dvorištu.

Hrana, koju smo pripremili, bila je dovoljna za četrnaest dana boravka u atomskom skloništu za oko tri stotine osoba. Naš boravak produžio se na 86 dana, a broj osoba povećao se na 650-700 dnevno. Dok je bilo struje i dok centralna kuhinja nije bila srušena, priprema hrane mogla se odvijati gotovo normalno, uz pojačan napor osoblja koje je radilo u smanjenom broju zbog nemogućnosti dolazanja na posao. U rad smo uključili pomoćno osoblje iz kategorije civila. Pripremljena količina hrane brzo je smanjena, ali

zahvaljujući još uvijek prohodnim putovima pristizala je u većim količinama iz susjednih gradova. Posebno pamtno dovoženje većih količina hrane iz Đakova. Činilo se da tako velike zalihe nismo u mogućnosti utrošiti, no nismo niti očekivali tako dugu blokadu. Naravno, niti naša centralna kuhinja nije bila pošteđena rušenja pa smo preuredili prostor u suterenu bolnice u kojem se radilo pod još težim uvjetima. Najteže je bilo opskrbljivanje kruhom. Jedina gradska pekara bila je srušena. Rezerve brašna bile su dovoljne ali nismo imali kvasca. Posljednjih dana, kada smo dobili kvasac (sanduci s lijevovima i kvascem bili su bačeni padobranima iz hrvatskih zrakoplova), uz nadljudski napor osoblje kuhinje pripremilo nam je pravi domaći kruh. Rad u kuhinji odvijao se relativno normalno dok je doprema vode bila redovita. Posljednja dva dana više se nije moglo niti pripremiti dovoljno čaja. Obroci su ipak pripremani do posljednjeg dana boravka u bolnici. Zahvaljujući dobroj organizaciji rada bolničke kuhinje nismo bili izloženi većem gladovanju.

■ Kirurška ambulanta – 2.500 ranjenika

Tijekom srpnja uslijedili su prvi ozbiljniji napadi na grad, kada je evakuiranje Bolnice u sklonište, zahvaljujući dobroj pripremi, uspješno izvedeno. Pravi rat u Vukovaru započeo je 25. kolovoza 1991. godine. Ranjenici i ostali bolesnici evakuirani su toga dana u sklonište a zbog neprestanih bombardiranja, koja su od tada uslijedila, odjel i nisu mogli biti više korišteni za smještaj bolesnika. Ispočetka se rad u skloništu normalno odvijao, jer struja, voda i druga potrebna opskrba još nije nedostajala. Od dana na-

pada na Vukovar pa do protjerivanja iz vukovarske Bolnice, u kirurškoj ambulanti dnevno je obrađivano, u prosjeku, 30 do 40 ranjenika. Najveći broj bio ih je trećeg studenog kada ih je primljeno čak osamdeset i osam. Za vrijeme trajanja rata u kirurškoj ambulanti obrađeno je oko 2.500 ranjenika. Ranjenici su dopremani tijekom cijelog dana do kasnih večernjih sati, a nerijetko i o cijelu noć. Rad medicinskog i

pratećeg osoblja stoga je trajao neprekidno 24 sata. Sa malim brojem osoblja, ali dobro organizirani, mogli smo u svako vrijeme privratiti veći broj ranjenika. Ranjenici su, po prijemu na bolničko liječenje, smješteni u jedinicu za intenzivnu njegu ili na odjel u skloništu. Broj ranjenih branitelja, dopremljenih sa crte bojišnice, ovisio je o žestini napada, također i broj ranjenih civila. Veći broj ranjenih civila stizao nam je u vrijeme kraćih mirnih razdoblja kada bi izlazili iz skloništa da nabave hranu i vodu ili, neprosto, udatnu malo svježeg zraka.

U kirurškoj ambulanti medicinske sestre i bolničari radili su u smjenama dožurnosti – u početku rata po dvanaest sati, no kasnije, zbog osipanja već i onako malog broja osoblja, radili su u smjenama od 24 sata, a nerijetko i po 48 sati bez većih stanki. U ekipi su, također, bile instrumentarke sa redovnim radom i dežurstvima i tehničari anestetičari. Tako bi jedna kirurška ambulanta imala slijedeću postavu: liječnik-kirurg, medicinska sestra, instrumentarka, anestetičar, medicinski tehničar – gipsar, a po potrebi anesteziolog i dežurno tehničko osoblje. U ambulantama je vršena obrada lakših ranjenika a teži ranjenici, po stupnju hitnosti, obrađivani su u improviziranim operacijskim salama. U početku rata imali smo jednu takovu salu, kasnije još dvije, što se pokazalo nedostatnim. Odjelni predmeti i naružavanje također su organizirano primani od ranjenika. Odjela je odlagana u plastične vreće, a oružje je zaprimao dežurni inspektor MUP-a. Ranjenici s lakšim povredama, koji su nakon obrade pušteni kući ili u sklonište, dobivali su u kirurškoj ambulanti potrebne lijekove – antibiotike, analgetike, jer lijekovi u gradu više nije bilo, a odjel je raspolagao dovoljnim količinama ovih lijekova.

Vukovarska Bolnica – svjedok ratnih strahota i opstanka, ali i tragedije nezabilježene u povijesti na ovim prostorima

■ Ranjenici – prema «Borovo commercu» i Vinkovcima

Intenzivna njega u početku je trajala šest do osam sati smjenom smještenih u atomskom skloništu, dok su lakši ranjenici smješteni u prostorije skloništa ili u hodnik ispred skloništa. Broj ranjenika kretao se od šestdeset do osamdeset, što nije izazvalo velike organizacijske promjene u radu osoblja. Ranjenici su redovito otpremani u smjeru Vinkovca, a zatim dalje u druge zdravstvene ustanove. Međutim, veza između Vukovara i Vinkovca postajala je svakim danom sve nesigurnija, promet se uz veliko opasnosti odvijao preko kolске ceste kroz kukuruzne i između minskih polja. Broj ranjenika se svakim danom sve više povećavao – ubrzo je prešao dvije stotine, pa i tri stotine, a obruč Ok Vukovara se sve više stezao. Transport većeg broja ranjenika organiziran je dva puta – koncom rujna i početkom listopada. Zadnji transport većeg broja ranjenika, njih stotinu i sedam, organiziran je 19. listopada u organizaciji «Liječnici bez granica». Od tada ranjenike nije više bilo moguće odvoziti s područja Vukovara.

Lakši ranjenici i ranjenici koji su bili pri kraju liječenja otpremani su organizirano u sklonište «Borovo commercu» u Borovom naselju, udaljenom od Vukovara oko tri kilometra. U tom je skloništu bio organiziran rad liječnika i medicinskih sestara. Zadnji transport ranjenika u prostor «Borovo commercu» obavijen je 8. studenog uz veliki rizik, kako za ranjenike tako i za vozača. Toga dana, odnosno noć, odvezeno je oko trideset ranjenika. Na dan evakuiranja iz grada u Bolnici je ostalo oko 170 lakših i oko 200 težih ranjenika za koje je bilo potrebno organizirati prijenos u bolnička vozila.

Prije rata kirurški odjel imao je osamdeset i četiri bolesnička kreveta a u cjelokupnom radu kirurške službe bilo je zaposleno oko 130

osoba. Liječnika je bilo dvadeset, od toga četrnaest specijalista. Viših medicinskih sestara bilo je dvanaest a srednjih medicinskih sestara sedamdeset. Tehničkog osoblja bilo je sedamdeset. U ratu je ostalo deset liječnika, pet viših sestara, dvadeset i pet srednjih medicinskih sestara i tehničkog osoblja sedmero. Liječnici su «pojačani» ekipom iz Osječka i Zagreba, jer je bolnica ostala bez anesteziologa.

■ Prepolovljen broj medicinskog osoblja

Za rad sa sve većim brojem ranjenika potreba za medicinskim sestrama bila je sve veća. Svi drugi odjeli u Bolnici gotovo su prestali funkcionirati, jer je sve bilo podređeno kirurgiji. Iz drugih službi na kirurgiju je primljeno pedeset i pet medicinskih sestara i četrnaest spremačica. Iz redova drugih zdravstvenih radnika i tehničkog osoblja oko previjanja i njege ranjenika radilo je još dvanaest osoba. Ovaj podatak je značajan za usporedbu s radom odjela u ratnim uvjetima kada je za opskrbu tri stotine ranjenika bilo evidentirano oko 135 osoba. Uvid u brojke može pokazati kako je rad bio težak i složen. Intenzivna njega neprestano se širila u improviziranim prostorijama tako da je, na kraju, bilo trideset do četrdeset i pet ranjenika pod pojačanim nadzorom. Taj broj bolesnika opsluživalo je samo osamnaest medicinskih sestara u smjeni od 24 sata rada i 48 sati odmora.

Ranjenici, čije liječenje nije iziskivalo intenzivni nadzor, smješteni su u hodnik atomskog skloništa, u sklonište, u čekaonice poliklinike koje su se nalazile u suterenu. Niti to nije bilo dovoljno pa su bolesnici smješteni u hodnike internog odjela u prizemlju gdje je bilo smješteno do sedamdeset do osamdeset ranjenika. To posebno naglašavamo zato što je u jednom žestokom napadu na Bolnicu taj prostor bio uništen pa su svi ranjenici morali biti smješteni samo u suterenske prostorije koje nisu bila nimalo sigurnije. I dalje smo sva-

kodnevno primali petnaest do dvadeset ranjenika na bolničko liječenje. Pratile bismo još uvijek pronašli, ali mjesta za postelje nije bilo pa smo ranjenike smještili u improviziranim prostorijama. Na primjer, po hodnicima, RTG snimaonicama, na pod samo na madracu, na stolove za pregled bolesnika, na klupe, ispod kreveta a zadnjih dana i po dva lakša ranjenika na jedan krevet.

Dok je bilo struje i vode praonica je zbog povećane količine prijavog rublja radila dvadeset i četiri sata. Ograničena količina vode i rad praonice samo noću, kada je utrošak struje iz agregata bio manji, otežao je i onako loše stanje, no još uvijek smo imali dovoljne količine čistoga rublja. U jednom od brojnih napada na Bolnicu i praonica je bila djelomično srušena. Tada smo se našli u izuzetno teškoj situaciji. Prali smo samo rublje za operacijske sale i to u hladnoj vodi tako da rad u operacijskim salama nije prestao niti jednog trenutka.

■ U sklonište pristizu obitelji i civilni

Rad osoblja u ratnim uvjetima bio je više nego naporan. U početku rata osoblje je iz smjene odlazilo svojim kućama, no dolazak i odlazak je bio vrlo rizičan. Znalo se dogoditi da dio osoblja nije u mogućnosti doći u smjenu pa je smjenu moralo nastaviti osoblje koje se već nalazilo u Bolnici. Što je rat više besjelo sve više osoblja je ostajalo stalno boraviti u Bolnici jer su im kuće i stanovi bili srušeni. Uvjeti življenja u područnima srušenih kuća postali su gotovo nemogući pa je uz osoblje u bolničke podrumе pristizao i sve veći broj djece i članova obitelji. To je bio jedan od načina da imamo osoblje u svakom trenutku spremno za rad i da nije «vazapeto» između kuće i rada u Bolnici. Tako smo u Bolnici dobili još jednu kategoriju – takozvane civile. Odrasle civile iz te skupine koristili smo za rad na pomoćnim poslovima. Svakakategorija iz naziva osoblja na svoj način je pridonijela da se rad u nemogućim uvjetima odvijao zadovoljavajuće. Međutim, posebno se valja osvrnuti na rad medicinskih sestara.

Medicinske sestre iz opće medicine, pedijatrije, ginekologije, internog, očnog, otorinolaringologije, zaraznog i neuropshijatrijskog odjela raspoređene su u smjenama kirurškog odjela. Iako nisu bile navikle posebnosti rada u kirurškom odjelu posao su obavljale izuzetno savjesno trudeći se da za kratko vrijeme savladaju naporan rad. Naglasiti bismo da je parenteralna terapija bila ogromna a da je previjanja rana bilo jako mnogo. To nas je ponukalo da ustrojimo posebne timove koji su u lijeku cijeloga dana previjali ranjenike. Za rad u toj ekipi koristili smo medicinske sestre kirurških grana i mlade liječnike.

Medicinske sestre radile su u smjenama po dvadeset i četiri sata, zatim 24 sata odmora. Sati odmora bili su prkraćeni užasnim napadima na Bolnicu pa tako odmora zapravo nije niti bilo. Osoblje je za odmor koristilo najsigurnije prostorije pa su često sobe gdje su spavali bile u tijeku dana srušene. Ako bi bio veći prijev ranjenika medicinske sestre odlazile su se svojih slobodnih sati i uključivale ponovno u rad. Visoki moral koji je nedvojbeno ostao do kraja rata u Bolnici morao je svakoga zadiviti. Bilo je vrlo teških i tragičnih situacija, kao što je gubitak bliskih rođaka. Medicinske sestre i o cijelu noć i dalje obavljale svoj plemeniti zadatak.